

II. Institutionele context

A. Inleiding

Militaire rechtscolleges zijn buitengewone strafrechtbanken die recht moeten spreken over militairen en hun gelijkgestelden.

Deze rechtscolleges werden ingesteld in **1795**, na de aanhechting van het Belgisch grondgebied bij Frankrijk. De militaire rechtscolleges in vreedstijd werden afgeschaft op **1 januari 2004**.

In tweehonderd jaar kenden deze rechtscolleges zowel wettelijk als territoriaal heel wat wijzigingen. Het wettelijk aspect is uiteengezet in een gids van Rolande Depoortere over de militaire rechtscolleges in België¹. Het territoriaal aspect wordt hieronder samengevat in een overzichtstabel.

De militaire rechtscolleges bestaan altijd uit een **auditoraat**, belast met het onderzoek van de zaken, en een **rechtsprekende instantie**.

In eerste aanleg worden de zaken onderzocht door het **krijgsauditoraat** en gevonnist door de **krijgsraad**. Er zijn twee types krijgsraad, namelijk de **permanente krijgsraad** en de **krijgsraad te velde**².

In beroep of wanneer de verdachte een hogere officier is, wordt het onderzoek uitgevoerd door het **auditoraat-generaal** dat beslist over een eventuele verwijzing naar het **Krijgshof** of het Militair gerechtshof.

---

¹ DEPOORTERE R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998. Compétences et organisation. Production et conservation des archives*, ARA, Brussel, 1999 (Miscellanea archivistica. Studia 115)

² PLISNIER F., *Les juridictions militaires*, Brussel, 2012, p.3 (Zoekwijzers, 31).

B. De militaire rechtscolleges: geografisch-chronologische evolutie

1. Permanente krijgsraden

1815	1830	1849	1899	1928	1950	1992	1995
Henegouwen	Henegouwen	Henegouwen	Henegouwen	Brabant en Henegouwen	Brussel	Brussel	Brussel
Brabant	Brabant	Brabant	Brabant				
Antwerpen	Antwerpen	Antwerpen	Antwerpen en Limburg	Antwerpen en Limburg	Antwerpen (afdeling van Brussel)		
Limburg	Limburg	Luik en Limburg					
Luik	Luik		Luik en Luxemburg	Luik, Namen en Luxemburg	Luik	Luik	
Luxemburg	Namen en Luxemburg	Namen en Luxemburg					
Namen							
Oost-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Oost- en West-Vlaanderen	Gent	Gent	
West-Vlaanderen	West-Vlaanderen	West-Vlaanderen	West-Vlaanderen				

2. Permantente krijgraden tijdens de repressieperiode

September 1944	Mei 1945	Februari 1946	Mei-Juli 1947	September 1948	Oktober 1949
Brussel					
Antwerpen					
Gent					
Luik					
Namen					Luik
Charleroi			Bergen		
Bergen					
Verviers			Luik		
Aarlen			Namen		Luik
Mechelen			Antwerpen		
Turnhout					
Hasselt				Luik	
Brugge				Gent	

September 1944	Mei 1945	Februari 1946	Mei-Juli 1947	September 1948	Oktober 1949
Tongeren, afdeling van Hasselt	Tongeren		Hasselt	Luik	
Leuven, afdeling van Brussel	Leuven		Brussel		
Kortrijk, afdeling van Brugge	Kortrijk		Brugge	Gent	
/	leper (april-mei 1945 afdeling Brugge)				
/	Doornik		Bergen		
Nijvel, afdeling van Brussel	Nijvel		Brussel		
/	/	Eupen	Luik		
/	/	Malmedy	Luik		

Afdelingen van permanente krijgswaarden

- Afdeling van Gent in Oudenaarde
- Afdeling van Brugge in Veurne
- Afdeling van Namen in Dinant
- Afdeling van Aarlen in Marche-en-Famenne, Bouillon en Bastenaken

C. Wetten en besluiten inzake oprichting en afschaffing krijgsraden

- Koninklijk Besluit 5 december 1815 (oprichting krijgsraad in elke provincie)
- Wet 29 januari 1849 (fusie Luik en Limburg)
- 1899 (fusie Luik en Luxemburg, Antwerpen en Limburg)
- Wet 18 augustus 1927 (fusie Henegouwen en Brabant, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen, Luik en Namen)
- Besluitwet 18 september 1944 (oprichting Aarlen, Charleroi, Brugge, Hasselt, Bergen, Mechelen, Namen, Turnhout, Verviers)
- Besluit Regent 18 september 1944 (Tongeren afdeling van Hasselt)
- Besluit Regent 19 oktober 1944 (Leuven afdeling van Brussel)
- Besluit Regent 23 oktober 1944 (Nijvel afdeling van Brussel)
- Besluit Regent 23 oktober 1944 (Kortrijk afdeling van Brugge)
- Besluitwet 8 mei 1945 (oprichting Leuven, Nijvel, Kortrijk, Ieper, Doornik en Tongeren)
- Besluitwet 15 februari 1946 (oprichting Eupen, Malmedy)
- Wet 30 mei 1947 (afschaffing Leuven en Tongeren (10/06/1947), Ieper en Aarlen (31/05/1947), Doornik en Malmedy (30/06/1947): opvolger hoofdplaats provincie)
- Wet 31 juli 1947 (afschaffing Charleroi, Kortrijk, Nijvel, Mechelen, Turnhout, Verviers en Eupen: opvolger hoofdplaats provincie; voorziene afschaffing Antwerpen, Hasselt, Brugge, Bergen en Namen (Namen en Luxemburg) uiterlijk 31 juli 1950)
- Besluit Regent 1 september 1948 (afschaffing Hasselt en Brugge op 15/09/1948)
- Besluit Regent 14 oktober 1949 (afschaffing Namen op 15/10/1949)
- Besluit Regent 2 juni 1950 (oprichting afdeling Antwerpen van Brussel)
- 1992 (afschaffing afdeling Antwerpen van Brussel)
- 1995 (afschaffing Luik en Gent)
- Wet 10 april 2003 (afschaffing militair gerecht in vreedstijd)

D. Bevoegdheden van het krijgsauditoraat en de krijgsraad³

De bevoegdheden van de militaire rechtscolleges situeren zich op drie domeinen.

De bevoegdheid *ratione personae*: Welke categorieën burgers kunnen veroordeeld worden door deze rechtscolleges?

De bevoegdheid *ratione materiae*: Welke inbreuken vallen onder deze rechtscolleges?

De bevoegdheid *ratione loci*: Voor welk grondgebied zijn deze rechtscolleges bevoegd?

Deze bevoegdheden zijn wettelijk bepaald en verschillen al naargelang het oorlogs- of vreedstijd is.

---

³ Dit gedeelte is gebaseerd op: PLISNIER F., *Les juridictions militaires*, Brussel, 2012, p. 3-7 (Zoekwijzer, 31).

1. Bevoegdheid ratione personae

Welke categorieën burgers kunnen veroordeeld worden door deze rechtscolleges?

In vreedstijd	In oorlogstijd
<p>Personen met de hoedanigheid van militair, namelijk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beroepsmilitairen (officieren en onder-officieren, vrijwilligers, rijkswachters tot de demilitarisering van de Rijkswacht in 1992); • Leden van de burgerwacht; • Dienstplichtigen en vervangers; • Personen verbonden aan het leger en gelijkgesteld met militairen (apothekers, intendanten, burgerpersoneel tewerkgesteld in een instelling of dienst van het leger; personen verbonden aan het leger die toelating hebben het leger te volgen, zoals aalmoezeniers, families van Belgische militairen gelegerd in Duitsland (sinds 1946) en bepaalde minderjarigen, zoals leerlingen van militaire scholen).	<ul style="list-style-type: none"> • Personen met de hoedanigheid van militair; • Daders van een inbreuk tegen de veiligheid van de Staat (zie bevoegdheid ratione materiae); • Krijgsgevangenen (voor alle misdrijven die schade berokkenen aan het korps dat hen bewaakt); • Zowel burgerlijke als militaire vluchtelingen, voor inbreuken die schade berokkenen aan de veiligheid van de Staat en de orde van het leger; • Personen die zich bevinden op een bepaalde plaats of bij troepen in het veld (in zoverre de gewone rechtspraak op die plaats niet bestaat of er heeft opgehouden te functioneren); • Personen die wettelijk zijn opgevorderd (in hoofde van de wet op de militaire opvoedingen en voor inbreuken in verband met hun wettelijke verplichtingen); • Onderdanen van een vreemd grondgebied dat wordt bezet in het kader van de uitvoering van een vredesverdrag of een wapenstilstandsovereenkomst (voor inbreuken die van aard zijn de veiligheid van de troepen in gevaar te brengen).

2. Bevoegdheid ratione materiae

Voor welke inbreuken zijn de militaire rechtscolleges bevoegd?

- Militaire misdrijven. Deze worden gedefinieerd door het militair strafwetboek en de militaire strafwetten. Het betreft hier inbreuken zoals verraad, spionage (door een militair of een burger), desertie, postverlating, insubordinatie, opstand tegen hiërarchische meerderen, verduistering, diefstal en verkoop van militaire goederen, enz. Op deze louter militaire inbreuken staan specifieke militaire straffen.
- Inbreuken van gemeen recht begaan door militairen. Dit zijn alle misdrijven die zijn opgenomen in het gewone strafwetboek, in zoverre de dader van deze feiten een rechtsonderhorige van de militaire rechtscolleges is (bevoegdheid ratione personae). De kwalificatie van de inbreuken en de strafkeuze worden dan bepaald door hetgeen is voorzien in het gewone Strafwetboek.
- Bepaalde inbreuken die verband houden met de integriteit van de militaire installaties en de veiligheid van de Staat. Hier moet echter het onderscheid worden gemaakt tussen inbreuken die werden gepleegd in vreedstijd en inbreuken begaan in oorlogstijd.

Inbreuken begaan in vredes- en oorlogstijd	Inbreuken begaan in oorlogstijd
<ul style="list-style-type: none"> • Vernietiging of beschadiging van verdedigingsinstallaties die door het leger werden opgebouwd; • Handel in waren afkomstig uit magazijnen of kantines van het leger; • Misdrijven tijdens de zitting van een militaire rechtbank. 	<ul style="list-style-type: none"> • Misdrijven en vergrijpen tegen de veiligheid van de Staat; • Diefstal, vernietiging of beschadiging op geëvacueerde of afgeschermdde plaatsen • Inbreuken ten nadele van geallieerde legers; • Verkeersinbreuken in een zone waarover de staat van beleg werd uitgeroepen • Inbreuken begaan door verzetsstrijders; • Inbreuken door burgers of militairen in oorlogstijd tegen de wetten op de militaire opvoedingen; • Oorlogsmisdaden; • Inbreuken die verband houden met inbreuken tegen de veiligheid van de Staat en met oorlogsmisdaden; • Aantasting van de veiligheid van de bezettingsmacht door onderdanen van een bezet buitenlands grondgebied.

3. Bevoegdheid ratione loci

Voor welk grondgebied zijn de militaire rechtscolleges bevoegd?

De militaire rechtscolleges zijn onderworpen aan het internationaal rechtsbeginsel dat bekend staat als het "vlaggenrecht". Dit principe houdt in dat een Staat rechtsmacht behoudt over de leden van zijn legers, ook wanneer deze zich buiten het nationaal grondgebied bevinden. In eerste aanleg zijn er bijgevolg twee soorten instanties bevoegd, namelijk de krijgsraden te velde en de permanente krijgsraden.

De **krijgsraden te velde** kunnen worden ingesteld in oorlogstijd en in vreedstijd:

- In oorlogstijd stelt de bezettingsmacht militaire rechtbanken in die bevoegd zijn over het burgerlijk en militair personeel van het bezettingsleger evenals, tot op zekere hoogte, over de burgerbevolking.
- In vreedstijd valt het militair en burgerpersoneel van het leger dat op post is in het buitenland onder de rechtspraak van de Belgische Staat, zoals voorzien door het vlaggenrecht.

De territoriale bevoegdheden van de **permanente krijgsraden** werden in 1815 bij wet vastgelegd. In elke provincie werd een krijgsraad ingesteld. In tweehonderd jaar tijd zijn hun bevoegdheden sterk geëvolueerd en de provinciale krijgsraden werden geleidelijk samengevoegd. Na de Bevrijding in 1944 moesten de militaire rechtscolleges een groot aantal dossiers over incivisme behandelen en er werden dan ook bijkomende krijgsauditoraten en krijgsraden opgericht te Aarlen, Brugge, Charleroi, Hasselt, Mechelen, Bergen, Namen, Turnhout en Verviers. Ondanks het feit dat vanaf medio oktober 1944 dertien krijgsauditoraten van start gingen, bleef de omvang van het werk dat moest verzet worden aanzienlijk. Binnen de krijgsauditoraten werden nieuwe afdelingen opgericht en de bestaande permanente krijgsraden kregen nieuwe kamers. Deze nieuwe entiteiten werden gevestigd te Leuven, Nijvel, Kortrijk, Ieper, Doornik en Tongeren. Ze werden in mei 1945 omgevormd tot

permanente krijgsraden. In de loop van 1945 werden te Eupen en Malmedy eveneens afdelingen opgericht die in februari 1946 werden omgevormd tot krijgsauditoraat.

Daarnaast kregen de krijgsauditoraten van Brugge, Namen en Aarlen afdelingen te Veurne, Dinant, Marche, Bouillon en Bastenaken. Kamers van de krijgsraden van Gent, Brugge en Namen zetelden respectievelijk te Oudenaarde, Veurne en Dinant. In totaal waren vanaf 15 februari 1946 dus eenentwintig permanente krijgsauditoraten actief.

Tussen 1947 en 1950 werden deze nieuwe rechtscolleges geleidelijk opgeheven. Na 1950 bestonden nog slechts drie permanente krijgsraden, namelijk Luik (territoriaal bevoegd voor Luik, Namen en Luxemburg), Brussel (voor Antwerpen, Brabant, Henegouwen en Limburg) en Gent (voor Oost- en West-Vlaanderen). Vanaf 1 januari 1995 bleef enkel de krijgsraad van Brussel over, die bevoegd was voor het nationale grondgebied. De militaire rechtscolleges in vreedstijd werden afgeschaft op 1 januari 2004.

Voor meer details over de geografisch-chronologische evolutie van de militaire rechtscolleges, zie de [overzichtstabel](#) II.B.

E. Organisatie⁴

Hoe is het militair gerecht georganiseerd?

Ieder rechtscollege is onderverdeeld in twee entiteiten, met name het krijgsauditoraat of het auditoraat-generaal en de krijgsraad of het Krijgshof.

1. Krijgsauditoraat en auditoraat-generaal

De krijgsauditeur en de auditeur-generaal zijn **burgermagistraten** die onder het gezag van de minister van Justitie staan. Ze worden benoemd en afgezet door de Koning. Ze worden bijgestaan door substituten. De krijgsauditeur staat onder het gezag van de auditeur-generaal.

De auditeurs zijn tegelijkertijd officier van het Openbaar Ministerie en onderzoeksmagistraat:

- Als **officier van het Openbaar Ministerie** staat de auditeur in voor:
  - onderzoek en vervolging van inbreuken,
  - toezicht op de uitvoering van de beslissingen van het militair rechtscollege,
  - controle van de betaling van minnelijke schikkingen,
  - beheer van de voorlopige hechtenis,
  - toezicht over de procedures die door zijn substituten werden ingezet, over het penitentiair regime en de akten van de griffier (behalve de verslagen van de zittingen en de minuten van de vonnissen van de Krijgsraad).
- Als **onderzoeksmagistraat** staat de auditeur in voor:
  - het onderzoek à charge en à decharge van de verdachte.

In tegenstelling tot de burgerlijke rechtspraak kent het militair gerecht geen onderzoeksrechter in de strikte zin van het woord, noch een raadkamer of kamer van inbeschuldigingstelling. De functies van de onderzoeksrechter en de raadkamer worden belichaamd door de krijgsauditeur en een gerechtelijke commissie waarvan de samenstelling wijzigt al naargelang ze verbonden is aan een permanente krijgsraad of een krijgsraad te velde.

---

⁴ PLISNIER F., Les juridictions militaires, Brussel, 2012, p. 7-9 (Zoekwijzer, 31)

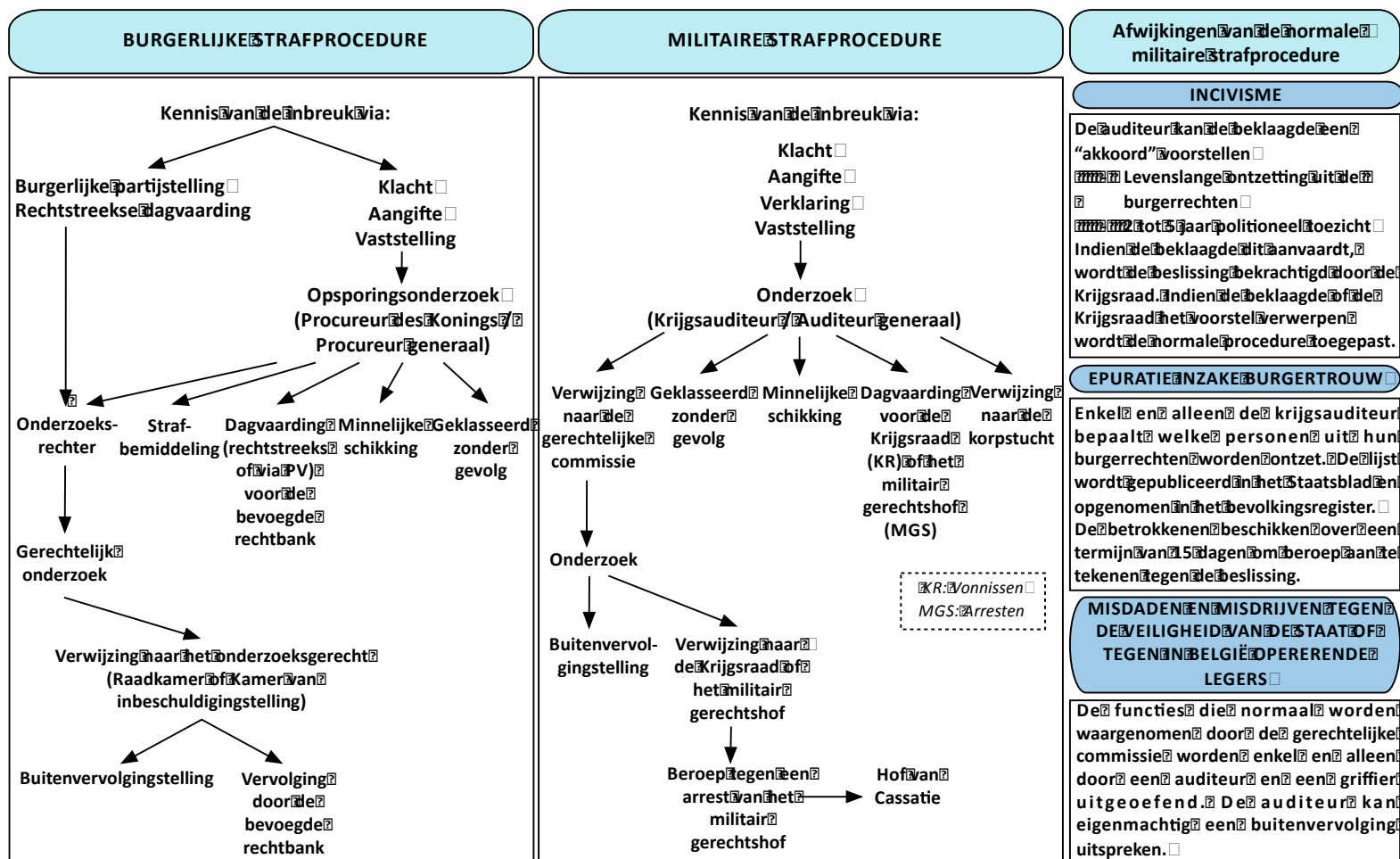
2. De vonnisgerechten : de krijgsraad en het militair gerechtshof

Samenstelling sedert 1899	
<p><u>Krijgsraad</u></p> <p>Kamers met 5 leden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een voorzitter (hoger officier), benoemd voor een periode van 1 maand; • Een burgerrechter (benoemd door de Koning voor een mandaat van 3 jaar en gekozen uit de werkende rechters van de rechtbanken van eerste aanleg). Wanneer het krijgsraden te velde betreft kan de burgermagistraat worden vervangen door een luitenant; • Drie militairen (twee kapiteins en één luitenant). Ze worden door lottrekking en bij beurtrol aangesteld voor een periode van 1 maand. Ze worden aangeduid onder de officieren die in actieve dienst zijn in het militaire district dat valt onder de betrokken krijgsraad; • Elke militair die lid is van een krijgsraad heeft een vervanger. 	<p><u>Militair gerechtshof</u></p> <p>Kamers met 5 leden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een voorzitter: een burgermagistraat aangeduid door de Koning onder de raadsheren van de hoven van beroep, die minstens tien jaar gerechtelijke functies hebben uitgeoefend en tweetalig zijn. De voorzitter wordt benoemd voor onbepaalde duur; - Vier hogere officieren of generaals.
Kamers speciaal belast met de berechting van misdaden en wanbedrijven tegen de veiligheid van de Staat en van oorlogsmisdaden	
<p><u>Krijgsraad</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Twee burgermagistraten gekozen onder magistraten van een rechtbank van eerste aanleg of vrederechters, waarvan één van beiden de functie van voorzitter vervult; • Drie militairen: een hogere officier, een kapitein en een luitenant. 	<p><u>Militair gerechtshof</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Twee burgermagistraten waarvan één de functie van voorzitter vervult en een tweede die raadsheer bij een hof van beroep of (vice-)voorzitter of werkend rechter van een van de rechtbanken van eerste aanleg is; • Drie militairen: een generaal, een kolonel of luitenant-kolonel en een majoor.
“Kleine kamers”, opgericht bij besluitwet van 18 december 1945 om de dossiers te behandelen waarin de krijgsauditeur maximaal een gevangenisstraf van vijftien jaar vorderde	
<p><u>Krijgsraad</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Een burgermagistraat-voorzitter • Een hogere officier en een lagere officier 	

Voor meer details over de organisatie van deze rechtscolleges, zie de gids van Rolande Depoortere⁵.

⁵ DEPOORTERE R., *La juridiction militaire en Belgique 1796-1998. Compétences et organisation. Production et conservation des archives*, ARA, Brussel, 1999 (Miscellanea archivistica. Studia 115).

F. Procedure⁶

⁶ PLISNIER F., *Les juridictions militaires*, Brussel, 2012, pp. 9-11 (Zoekwijzer, 31).

